

сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.11.2023).

9. Сухомлинский В. Вибрані твори: в 5-ти тт. Т. 3: Серце віддаю дітям; Народження громадянина; Листи до сина. [редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін.]. Київ : Рад. школа, 1977. 668 с. URL: <http://surl.li/ganto> (дата звернення: 23.11.2023).

Наук. керівн.: Грищенко А. П., доктор пед. наук, доцент

Меклеш Богдан

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ТЕМИ «РУХ ОПОРУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ»

У статті представлено підбір методів та форм для ефективного проведення уроків з теми «Рух Опору на українських землях в роки Другої світової війни» у закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: *методика, урок, історія, Рух Опору, Друга світова війна, мультимедійні навчальні засоби.*

Аналіз чинної навчальної програми з історії України, свідчить, що питання саме історії розгортання Руху Опору землях в роки німецько-радянської війни розглядається тільки в 10-му класі (зміни програм передбачали вивчення в 10-му та 11-му класах). Ми думаємо, що вивчення цієї досить серйозної теми доречно було сплановано, враховуючи вікові особливості та зокрема, вивчення цієї теми в оновленому освітньому дискурсі [3; 8; 10; 15; 16]. Адже в десятому класі здобувачі загальної середньої освіти, яким вже виповнилося по 15-17 років, можуть уже самі опрацьовувати інформацію та піддавати її критичному омишенню (достатній рівень сформованості аксіологічної компетентності), робити власні висновки та бачення тієї чи іншої проблеми достатній рівень сформованості логічної компетентності).

Згідно чинної навчальної програми при вивченні 6-го розділу [18] учні 10-го класу згідно з календарним плануванням на розсуд вчителя саме і повинні вивчати тему на кшталт «Розгортання руху Опору в 1941-1943 роках на українських землях». Тобто зачіпається саме вивчення деяких аспектів діяльності організаційних з'єднань Руху Опору на території України, їх керівництва та прикладів діяльності, в т. ч. й на Глухівщині. В означеній навчальній програмі також прописані результати навчально-виховної роботи саме для здобувачів загальної середньої освіти, тобто те, що вони повинні знати та уміти після вивчення всього розділу.

Також в згідно навчальних програм з історії України не вміщено інформації саме з вивчення краєзнавчого матеріалу. Але знову ж таки як зазначають інструктивно-методичні матеріали, що доцільним буде, плануючи курс, виділити певний час, чи то у межах уроку, чи цілими окремими уроками, на вивчення історії рідного краю [14]. Якщо брати тему руху опору на українських землях, то, як неодноразово зазначалось в попередніх розділах, багато населених пунктів брали в ньому участь і тому кожне село або місто має свою цікаву історію, яку варто донести до здобувачів історії.

Для ефективнішого засвоєння навчального матеріалу необхідно підібрати відповідну форму та тип проведення уроку. Звичайно, більшість учителів проводять традиційні уроки, суть якого полягає у використанні певної структури такої як: організаційна частина, перевірка домашнього завдання, мотивація, актуалізація опорних знань, організація вивчення нового матеріалу, закріплення і осмислення матеріалу, організація домашнього завдання, підведення підсумків уроку та рефлексія [17, с. 352-364]. Загалом не можна сказати, що це погано. Протягом тривалого часу використовувалися і використовуються традиційні форми уроків, які варто удосконалювати [5, с. 111; 9, с. 71; 21, с. 334]. Можна в свою чергу поєднувати принципи традиційних та нетрадиційних уроків. Саме при вивченні теми руху опору найбільш ефективним можна вважати такі форми нестандартних занять як: урок-

екскурсія, урок-диспут, урок-конференція, кіно-уроки тощо. Звичайно, інтерпретувати вивчення навчального матеріалу можна по-різному, проте названі форми нетрадиційних уроків, на наш погляд, принесуть позитивні результати стосовно опанування матеріалу здобувачами загальної середньої освіти.

Урок-екскурсія напевно найкраще підходить до вивчення означеної теми руху Опору в період німецько-радянської війни. Він урізноманітнить освітній процес і сприятиме кращому запам'ятовуванню матеріалів [11, с. 220]. Урок-екскурсія змінить саме середовище навчання, адже можна, наприклад, відвідати або місцевий, або регіональний музей який саме присвячений даній тематиці або здійснити віртуальну екскурсію. Також можливе відвідування місцевості, де відбувались можливо якісь сутички учасників Руху Опору, адже, практично в кожному населеному пункті були свої загони. Відвідання якоїсь місцевості в якості уроку-екскурсії повинна бути дійсно причетною до певної події, яка пов'язана з рухом опору. Не слід забувати про науковість і достовірність при викладенні даної теми. Не менш важливим є створення вчителем або відвідування вже створеного віртуального музею з історії Руху Опору [2, с. 414; 6, с. 368].

Сучасні інформаційні та комп'ютерні технології дають змогу вчителю самому створити відповідний кіносюжет спеціально для теми Руху Опору в ході німецько-радянської війни [4, с. 54]. Якщо виявиться ефективний такий вид нестандартного уроку, то звичайно в подальшому розроблені дидактичні матеріали можна використовувати і в подальшій освітній діяльності педагога.

Для проведення уроку у формі диспуту учні вже повинні мати певні знання з вивченої теми, щоб вони могли висловлювати свої думки, наводили докази, спираючись на історичні джерела. Для того, щоб був саме диспут, бажано умовно поділити клас на дві команди, які будуть опрацьовувати інформацію, що буде дещо різною за змістом. Під час проведення такого нестандартного уроку вчитель виконує функцію тьютора, тобто тільки

координує та спостерігає за ходом заняття. Звичайно, все залежить від активності та досвіду здобувачів освіти [1, с. 177]. Проте необхідно, щоб виникли суперечливі питання в ході уроку, на базі яких він і повинен проходити, активізуючи критичне та аналітичне мислення здобувачів освіти і здобуті на минулих заняттях знання.

Описавши можливі форми проведення нестандартних уроків необхідно ми зосереджуємо увагу на найпоширенішому, а саме традиційного з його прийнятою структурою. Більшість вчителів використовує типологію уроків саме такої форми, тому варто зазначити, як ефективно провести його саме з вивчення теми «Розгортання руху Опору на українських землях в ході німецько-радянської війни». Першим головним етапом, на якому і починається засвоєння нової теми, в даному випадку «Партизанський рух на території України» - це саме мотивація. Вчитель повинен спершу зацікавити здобувачів освіти вивченням даної теми. В свою чергу мотивація повинна продовжуватися протягом всього уроку для того, щоб забезпечити ефективність засвоєння знань учнями [19]. Для роботи з історичними джерелами доцільно застосовувати хрестоматії з історії України в 10 та 11-му класах [12; 13].

Зазвичай, багато методів та засобів вчителю необхідно використовувати на етапі заняття викладу нового матеріалу. Щоб не втратити увагу здобувачів освіти, необхідно використовувати наочні матеріали. Знову ж таки розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій дає змогу досить ефективно це зробити. Найлегшим і найдоступнішим способом задіяти наочність на уроці є створення мультимедійної презентації. Наразі більшість кабінетів в закладах загальної середньої освіти мають комп'ютерне оснащення, екрани, мультимедійні дошки або проєктори та екрани. Також це стає можливим за організації змішаного та дистанційного навчання [7, с. 243-244; 20, с. 288; 21, с. 337-338].

Загалом мультимедійна презентація має низку переваг [11, с. 112]. По-перше, це простота у виконанні. По-друге, допомога вчителю у викладенні

нового матеріалу, адже, спираючись на основні поняття та дати, можна змістовно і структурно побудувати урок, і, в свою чергу, не затрачати час на диктування їх учням. По-третє, це різноманітність використання у такій презентації візуальних джерел та фото- і кінохроніки, а також історичних карт із зображенням переміщення загонів Руху Опору територією України під час викладення навчального матеріалу. Тобто найпростішим і ефективним способом використання наочного матеріалу є мультимедійна презентація. Звичайно, тема руху Опору дозволяє за наявності використовувати і реальні речові джерела. Це повинно ще більше зацікавити здобувачів загальної середньої освіти при опрацюванні матеріалу.

В процесі викладення означеної теми вчитель повинен постійно привертати увагу здобувачів освіти. Це можна робити за допомогою інтонації та тембру голосу вчителя. На основних датах та поняттях акцентувати увагу. Також варто під час заняття підтримувати дружньої атмосферу, не потрібно перетворювати урок у 10-му класі на кшталт академічної лекції у закладі вищої освіти (далі – ЗВО). Також важливим компонентом у приверненні уваги здобувачів освіти є саме дещо жартівлива обстановка.

Важливим етапом є закріплення і осмислення матеріалу. Це саме етап, який показує результативність проведеного уроку вчителем історії. Тобто те, як діти осмислили та зрозуміли матеріал. На цьому етапі ефективно використовувати можливості он-лайн тестування, адже використання тестування в 10-му класі дозволить зрозуміти роботу з ними і покращить їх навички, адже наступного року їм доведеться скласти НМТ.

Таким чином, розгортання руху Опору на території України в закладі загальної середньої освіти можна розглядати замість уроку кілька академічних годин, передбачивши це в календарному плані. Вивчення теми несе в собі не тільки навчальний характер, а і виховний. Також це дозволяє поєднувати його з вивченням історії рідного краю та діяльність учасників Руху Опору в своїй місцевості.

Список використаних джерел та літератури

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навчальний посібник. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.
2. Гриценко А.П. Визначення загальнодидактичних принципів у змісті і структурі мультимедійних підручників та посібників. *Молодий вчений*. 2020. № 2 (78). Лютий. С. 413-416. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-2-78-86> (дата звернення: 12.01.2024).
3. Гриценко А., Колієнко А. Військово-адміністративний, правовий лад та повсякденне життя сільського населення Чернігівщини в 1941–1943 рр. *Сіверянський літопис*. 2023. № 3. С. 92-98. URL: <https://doi.org/10.58407/litopis.230308> (дата звернення: 12.01.2024).
4. Гриценко А. П. Методика формування в старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Вип. 3. Бердянськ: БДПУ, 2014. С. 50-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2014_3_11 (дата звернення: 12.01.2024).*
5. Гриценко А. П. Можливості використання ІТ-технологій у ході впровадження модельних навчальних програм громадянської та історичної освітніх галузей базової середньої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки. 2022. Вип. 1 (48). С. 108-117. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-1-48-108-117> (дата звернення: 12.01.2024).*
6. Гриценко А. П. Особливості побудови віртуального музею «Мультимедійна стрічка подій в історії української державності. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). Березень. С. 366-370. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-75> (дата звернення: 12.01.2024).
7. Гриценко А. Психолого-педагогічні аспекти використання мультимедійних технологій у процесі навчання історії студентів закладів вищої педагогічної освіти. *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки. Вип.1. Бердянськ : БДПУ, 2020. С. 241-247. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2020-1-1-241-247> (дата звернення: 12.01.2024).*
8. Гриценко А.П. Рух опору проти влади більшовиків на Глухівщині у 1920–1921 роках: діяльність повстанських та партизанських загонів. *Сіверщина в історії України: збірник наукових праць. Ніжин, 2023. Вип. 15. С. 125 – 130. URL: http://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2023.pdf (дата звернення: 12.01.2024).*
9. Гриценко А. Теоретичні основи використання мультимедіа технологій у процесі викладання історії. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. 2019. № 2 (65), лютий. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. 378 с. С. 69-73.*

10. Гриценко А. П. Формування Глухівського партизанського загону: правда і вимисли. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 14. Ніжин, 2021. С. 286 – 288. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/181324> (дата звернення: 12.01.2024).
11. Гриценко А. П. Формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки: монографія. Суми: ФОП: Цьома С. П., 2021. 358 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2076> (дата звернення: 11.11.2023).
12. Гриценко А. П. Хрестоматія з історії України. 11 клас.: в 2 ч. Ч. 1. / [голов. ред. Н. І. Харківська ; ред. О.О. Івакін ; відп. за видання Ю. М. Афанасенко]. Харків: Основа, 2011. 127[1] с. (Бібліотека журналу "Історія та правознавство" : заснована 2004 року ; вип. 8 (92)).
13. Гриценко А. П. Хрестоматія з історії України. 11 клас. : в 2 ч. Ч. 2. / [голов. ред. Н.І. Харківська; ред. О.О. Івакін; відп. за видання Ю. М. Афанасенко]. Харків : Основа, 2011. 127[1] с. (Б-ка журналу "Історія та правознавство": вип. 9 (93)).
14. Інструктивно-методичні матеріали щодо викладання історії у 5-11-х класах. *Всеосвіта. Національна освітня платформа*. 2023. URL: <https://vseosvita.ua/user/id22767/blog/instruktyvno-metodychni-materialy-shchodovykladannia-istorii-u-5-11-klasakh-47667.html> (дата звернення: 11.11.2023).
15. Колієнко А.А. Роль партизанських з'єднань у спаленні сіл та селищ Чернігівщини в 1941–1943 рр. *Студентські історичні студії: збірник наукових праць*. Глухів: ГНПУ імені Олександра Довженка, 2022. №8. С. 19–23.
16. Колієнко А.А. Спалені села та селища Чернігівщини в 1941–1943 рр. й дидактичне забезпечення теми в шкільному курсі історії України: магістерська робота. 2021. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1640>
17. Малафійк І. В. Дидактика новітньої школи: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: Слово, 2015. 630 с.
18. Навчальні програми для 10-11 класів. *Офіційний сайт міністерства освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 11.11.2022).
19. Практичні поради щодо формування в учнів мотивації до навчання. Офіційний сайт видавничої групи «Основа», 2020. URL: <https://osnova.com.ua/praktichni-poradi-schodo-formuvannya-v-uchniv-motivatsii-do-navchannya/> (дата звернення: 11.11.2023).
20. Сергієнко В. П., Гриценко А. П. Особливості класифікації мультимедійних засобів навчання у процесі вивчення історії. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. 2020. Вип. 1 (42). С. 183-191. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2020-1-42-183-191> (дата звернення: 12.01.2024).

21. Хрестоматія з історії України. 8 клас. Частина 1 / упоряд. А.П. Гриценко. Харків : Вид. група «Основа», 2016. 95[1] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 12(156)).

22. Хрестоматія з історії України. 8 клас. Частина 2 / упоряд. А.П. Гриценко. Харків : Вид. група «Основа», 2017. 108[1] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 1(157)).

23. Hrytsenko A. Developing the Content of Forming the System of Intending History Teachers Professional Competence Using Multimedia Technologies. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2020, Volume 12, Issue 1 Sup. 1, pages: 330-346. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.1sup1/238> (дата звернення: 12.01.2024).

Наук. керівн.: Гриценко А. П., доктор пед. наук, доцент

Ніколаєнко Єлизавета

STEAM-ОСВІТА ЯК ВИД ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті представлено аналіз переваг навчання STEM. Звернено увагу, що ця тенденція, останнім часом набирає обертів у сфері освіти в Україні.

***Ключові слова:** STEM-навчання, освітня технологія, кейс-метод, STEAM підхід.*

Абревіатура STEM використовується для позначення популярних галузей освіти, включаючи науку, технології, інженерію та математику. Це освітнє спрямування, в якому природничі та наукові компоненти інноваційних технологій підкріплюються в освітніх проектах. Технологія використовується навіть при вивченні творчих і мистецьких дисциплін. Дана тема знаходить своє відображення у роботах О. Бутурліна, Н. Бібик, А. Гриценко та С. Вольянська.

STEM-навчання покликане озброїти здобувачів вищої освіти (майбутніх учителів громадянської та історичної освітньої галузі) навичками та вміннями, щоб бути конкурентоспроможними на сучасному ринку праці [2, с. 78]. Зокрема, формування інформаційно-комунікаційної компетентності у